

Nr 233.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn; given Stockholms slott den 29 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

GUSTAF.

Eije Mossberg.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anför statsrådet Mossberg följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkterna 100 och 101, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1946/47 beräkna

dels till fria sommarresor för barn ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor,
dels ock till bidrag för sommarkolonier ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Skälet till att berörda båda anslag i statsverkspropositionen upptogs med allenast preliminärt beräknade belopp var, att det av 1941 års befolkningsutredning den 11 december 1945 avgivna betänkandet om åtgärder för bere-

dande av vila och rekreation åt mödrar och barn (SOU 1945: 55) vid tiden för avlåtandet av nämnda proposition var föremål för remissbehandling. Denna är numera avslutad.

Därvid hava yttranden över betänkandet avgivits av socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, järnvägsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens fritidsnämnd, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser med undantag av en (efter hörande av vissa underlydande myndigheter m. fl.), socialvårdskommittén, ungdomsvårdskommittén, flertalet landsting, stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Gävle, drätselkammaren i Malmö, barnavårdsnämnden i Hälsingborg, samtliga hushållningssällskap utom ett, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, vita bandets centralstyrelse, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd, folkpartiets kvinnoförbund, svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges kommunistiska partis kvinnosekretariat samt folkrörelsernas rese- och semesterorganisation (Reso).

Jag anhåller nu att med utgångspunkt från betänkandets innehåll få upptaga ifrågasvarande spörsmål till fortsatt behandling.

Inledning.

Befolkningsutredningen inleder sin framställning om åtgärder för vila och rekreation åt mödrar och barn med ett allmänt konstaterande, att den s. k. familjesemestern är den naturligaste semesterformen för alla familjemedlemmar. Denna semesterform vore den för familjen billigaste. Vidare måste det för familjelivet betraktas som en vinst, att icke familjen splittrades under den tid, då familjemedlemmarna vore fria från sitt dagliga arbete och hade tid och krafter över för sina gemensamma angelägenheter och intressen i en utsträckning, som annars kanske ej alls vore fallet.

Även med en till alla samhällsgrupper utsträckt familjesemester — fortsätter utredningen — komme otvivelaktigt behov av särskild husmoderssemester att finnas. I vårt land funnes nämligen talrika hushåll, för vilka gemensam familjesemester överhuvudtaget icke vore möjlig. Hit hörde alla de lant-hushåll, där vården om husdjur och dylikt gjorde det omöjligt för hela familjen att samtidigt vara borta från hemmet. I de barnrika familjerna eller i familjer, där husmodern vore klen eller i övrigt i behov av fullständig avkoppling från hushållsarbete, torde ej heller familjesemestern vara den lämpligaste semesterformen. I antydda fall borde andra utvägar för beredande av vila och avkoppling för barn och mödrar sökas.

Befolkningsutredningen erinrar härefter om att verksamhet för att bereda sommarvistelse åt barn i enskilda hem eller vid kolonier och åt husmödrar vid semesterhem sedan länge bedrivs med stöd från det allmänna eller från enskilda organisationer. I den mån dessa barn och husmödrar komma från

familjer, som skulle ha både kunnat och velat åt sig bereda en familjesemester, därest samhällets hjälp härtill stått att få, har enligt befolkningsutredningens åsikt hjälpverksamheten letts in på oriktiga banor. Hittills torde detta i betraktande av verksamhetens begränsade omfattning, icke varit fallet. När samhällsåtgärderna för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn icke längre begränsades till de fall där speciella hjälpåtgärder äro motiverade utan finge en mera generell syftning, borde emellertid enligt utredningens uppfattning dessa åtgärder främst inriktas på lösandet av familjesemesterns problem. Utredningen finner fria resor för mödrar och barn vara i hög grad lämpade som stöd åt familjesemestern. Utredningen framlägger även i förevarande betänkande förslag till en betydlig utvidgning av möjligheterna till sådana resor. De i betänkandet föreslagna åtgärderna för stöd åt husmoderssemestern och barnkoloniverksamheten betraktas av utredningen såsom kompletteringar, avsedda att tillgodose det hjälpbehov, som icke kunde fyllas genom de fria resorna.

I likhet med befolkningsutredningen är jag av den uppfattningen att familjesemestern är den naturliga och ur olika synpunkter lämpligaste semesterformen för alla familjemedlemmar. Även efter semesterlagens tillkomst torde emellertid de ekonomiska förutsättningarna för en lösning av semesterfrågan saknas för ett stort antal familjer, särskilt de barnrika. En utvidgning av rätten till fria resor för mödrar och barn skulle kunna dels befördra familjesemesterns utveckling, dels vara av väsentlig betydelse för genomförandet av särskilda semesterformer för husmödrar och barn. Att semesterformer av sist antytt slag äro behövliga vid sidan av och såsom komplement till familjesemestern torde vara uppenbart.

*Före-
draganden*

Jag ämnar i det följande var för sig behandla frågorna om avgiftsfria resor för barn och mödrar, om stöd åt husmoderssemestern och om stöd åt koloniverksamheten.

Avgiftsfria resor för barn och vårdare.

Tidigare åtgärder och nuvarande organisation.

Av staten bekostade sommarresor för barn ha anordnats ettvarvt av åren 1940 och 1942—1945. De fria barnresorna tilkommo i syfte att dels möjliggöra en stärkande och hälsosam sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätorter under en ur försörjningssynpunkt kritisk tid, dels underlätta en evakuering, som av försvarspolitiska skäl kunde visa sig nödvändig. Efter hand trädde evakueringssynpunkterna tillbaka och de fria resorna motiverades huvudsakligen med angelägenheten av att barnen bereddes en stärkande och alltså ur hälsovårdssynpunkt betydelsefull lantvistelse. Beträffande de fria resornas utformning åren 1940 och 1942—1944 torde få hänvisas till befolkningsutredningens betänkande, s. 17—32.

Gällande normer för de fria barnresorna, vilka normer avse verksamheten sommaren 1945, ha i huvudsak följande innehåll.

Generella förutsättningar för rätt till fri resa för sommarvistelse i enskilt hem äro, att barnet är bosatt i samhälle med minst 8 000 invånare, att barnet det år resan företages fyller högst 14 år samt att familjens vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp icke översteg 1 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten icke översteg 10 000 kronor. Vad angår förutsättningen om viss bostadsort äger socialstyrelsen utsträcka rätten till fria resor dels till mindre tätorter, därest särskilda förhållanden påkalla detta, dels till landskommuner, där behovet av fria resor är särskilt stort, främst norrlandskommuner. Vidare har socialstyrelsen rätt att tilldela särskilt behövande barn och vårdare hemmahörande i de mindre tätorterna eller på landsbygden förmånen av fri resa. Därest sökanden kan visa, att familjens aktuella inkomstläge är sådant, att fri resa enligt de generella bestämmelserna kan ifrågakomma, må fri resa beviljas oavsett det senaste beskattningsbara beloppet.

Resorna skola avse lantvistelse under minst 4 veckor.

Mödrar till barn, vilka det år resan företages fylla högst 10 år, äga också erhålla fri resa. Om särskilda skäl, såsom försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg o. dyl., föreligga, kan modern medgivas medfölja även äldre barn. Därest modern icke har möjlighet stanna borta lika länge som barnet, kan hon erhålla fria tur- och returbiljetter både vid barnets utresa och vid dess hemresa. Om modern är förhindrad medfölja barnet och detta icke lämpligen kan ansluta till gruppresa, äger annan vårdare än modern erhålla samma förmån som modern.

Möjlighet till gruppresa skall utnyttjas. För att kunna bereda barn, som medfölja gruppresa en betryggande övervakning, ha grupperna reducerats till 3—4 barn per vårdare. Då det ansetts önskvärt att i viss mån tillgodose många mödrars önskan att själva få medfölja sina barn, även om dessa kunna ansluta till gruppresa, har medgivits, att mödrarna få företaga sådan resa mot rabatterad avgift, därvid kostnaden för fram- och återresa motsvarar priset för enkel resa.

Fri resa medges endast för resa i III klass å järnväg och motsvarande klass å båt eller buss. Biljettpriset skall uppgå till minst 3 kronor. Den fria resan är maximerad till 60 mil utom för barn hemmahörande i Västernorrlands och Jämtlands län, där maximigränsen är 80 mil, och i Västerbottens och Norrbottens län, där maximigränsen är 100 mil. Socialstyrelsen har rätt att för barn från sistnämnda båda län medgiva dispens för fria resor utöver den angivna gränsen. I övrigt skall vid resa utöver maximisträckan den enskilde själv betala kostnaden härför med skillnaden mellan biljettpriset, nedsatt till 37,5 %, för hela sträckan och för maximisträckan.

S. k. feriebarn äga oavsett hemortens storlek och struktur rätt till fri resa. Förutsättning är dock att vederbörande feriebarnsinstitution i förväg godkänns av socialstyrelsen. Härför fordras, att verksamheten bedrivs på ett ur ekonomisk synpunkt godtagbart sätt och i betryggande former med hänsyn till sommarhemmets beskaffenhet och sättet för uttagning av barnen.

Även kostnaden för resor till kolonier bestrides helt av statsmedel, oavsett om dessa kolonier taga emot barn från städer eller från landsbygden. Både barn och personal ha rätt till en resa i vardera riktningen mellan kolonien och hemorten. Någon begränsning av resans längd förekommer icke. I allmänhet böra endast gruppresor ifrågakomma. Förmånen av fria resor tillkommer såväl sommarkolonier som vår- och vinterkolonier men däremot ej s. k. dagkolonier.

Socialstyrelsen är centralmyndighet för de fria sommarresorna för barn och vårdare. Den lokala ledningen i kommunerna handhas av respektive barnavårdsnämnder.

En utförlig redogörelse för de fria resornas nuvarande organisation lämnas i betänkandet, s. 21—32 och 41—49.

Beträffande förhållandet mellan det beräknade och det verkliga utnyttjandet av rätten till fria resor under sommaren 1945 må anföras följande.

I propositionen 1945: 210 räknade föredragande departementschefen med cirka 80 000 resor, därav högst 15 000 från landskommuner efter av socialstyrelsen medgiven dispens. Riksdagen utsträckte i skrivelsen 1945: 215 berörda dispensresor till högst 25 000.

Av socialstyrelsen den 12 mars 1946 lämnad redogörelse för de fria resorna år 1945 framgår, att sammanlagda antalet fria resor med undantag av resorna för personal vid kolonier uppgått till 80 997. Av detta antal avsågo 32 117 barnresor och 19 221 vårdarresor till enskilda hem och 29 659 barnresor till kolonier. Anmärkas bör, att den år 1945 öppnade möjligheten till fria resor från vissa av socialstyrelsen dispenserade landskommuner endast utnyttjades beträffande 1 672 barn och 1 004 vårdare. På grund av de stora svårigheterna att anordna gruppresor till enskilda hem ha dessa endast omfattat 2 541 barn.

Befolkningsutredningens förslag.

Utredningen konstaterar, att numera fullständig enighet torde råda om att verksamheten med de fria resorna för barn och vårdare är så betydelsefull, att den bör fortsättas och ytterligare utbyggas. Härvid böra enligt utredningens mening de fria resorna för barn, mödrar och vårdare samordnas med övriga familjesociala åtgärder på detta område, såsom utbyggande av kolonierna för barn i såväl skol- som förskolåldern, understödjande av feriebarnverksamheten, lösandet av husmödrarnas semesterproblem etc., kort sagt åtgärder, som syfta till att bereda barn och mödrar tillfälle till miljöbyte och för deras hälsotillstånd välgörande vila och rekreation. Särskilt framhåller utredningen de fria barn- och mödraresornas betydelse såsom ett medel för lösandet av husmödrarnas semesterproblem.

Utredningen förordar, att i fråga om rätten till fria resor skillnad icke göres mellan stad och landsbygd, och anför som motiv härför huvudsakligen följande.

De fria resorna äro numera, sedan evakueringssynpunkterna bortfallit, uteslutande avsedda att bereda nyttig vila och rekreation. Behovet härav torde i vårt land med dess långa, påfrestande vintrar och i vissa landsdelar ogynnsamma klimat kunna betraktas som allmänt. Även om det skäl för fria resor, som dessas infogande såsom ett led i en allmän hälsovårdande verksamhet utgör, är mest markerat för våra stora städer och samhällen, torde dock öppnandet av resemöjligheter även för landsbygdens barn vara av så stor betydelse för deras hälsa och utveckling, att någon tvekan om att de fria resorna böra utsträckas att omfatta även barnen på landsbygden icke kan råda.

Av skilda uttalanden i betänkandet framgår tydligt, att utredningen icke vill vidhålla kravet på lantvistelse utan vill, särskilt för landsbygdens barn, medgiva fri resa även till tätort.

I fråga om barnens ålder såsom förutsättning för rätt till fri resa föreslår utredningen, att liksom hittills sådan rätt skall tillkomma barn, som under året uppnår högst 14 års ålder. Utredningen finner lämpligt, att, vid en eventuell framtida utökning av skolplikten, fria resor medgivas till och med det år, då skolplikten upphör.

Utredningen övergår härefter till behandling av frågan om viss i n k o m s t o c h f ö r m ö g e n h e t s g r ä n s för rätt till fria resor. Utredningen anser starka ekonomiska och psykologiska skäl tala för att nämnda rätt begränsas genom ett inkomst- och förmögenhetsstreck. Ifrågavarande förmån borde icke föranleda till att å statsverket överfördes resekostnader, som familjer i god ekonomisk ställning i annat fall skulle ha betraktat som en normal utgift. Å andra sidan vore utredningen av den uppfattningen, att den inkomstgräns, som uppställdes, skulle möjliggöra för barn och mödrar från ett övervägande flertal av våra barnfamiljer att tillgodogöra sig den förmån, som de fria resorna utgjorde. Skulle detta icke bli fallet, förfelades i icke ringa grad syftet med denna åtgärd, vilket vore att föra frågan om möjliggörandet av miljöbyte, vila och rekreation för barn och mödrar ett avsevärt steg mot sin lösning. Den sommaren 1945 tillämpade inkomst- och förmögenhetsgränsen hade allmänt ansetts alltför låg för att de fria resorna skulle få den avsedda effekten. Endast tillfälliga av kriget orsakade svårigheter hade motiverat dess tillkomst (jfr riksdagens skrivelse 1945:216). Utredningen föreslår, att rätten till fria resor till enskilda hem inträder, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor. Därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor, bör enligt utredningens uppfattning rätt till fri resa föreligga oavsett den skattepliktiga förmögenheten.

Utredningen finner ur allmän hälsovårdssynpunkt önskvärt, att det nuvarande kravet på b o r t a v a r o n s l ä n g d — minst 4 veckor — bibehålles så långt möjligt. Utredningen påpekar emellertid, att kravet på 4 veckors bortavaro skulle i hög grad försvåra möjligheten särskilt för landsbygdens barn att utnyttja de fria resorna. Enligt utredningens uppfattning torde även en kortare vistelse i ny miljö vara till stor nytta och glädje för barnen. Vidare skulle möjligheten att för en kortare tid låta barnen resa till släkt eller vänner kunna väsentligt bidra till att frigöra husmodern från hushållsarbetet, vilket vore ett av de svåraste problemen i samband med husmoderssemestern. Med hänsyn till det anförda önskar utredningen icke kategoriskt fasthålla vid den tidigare fixerade fyraveckorsgränsen. Utredningen föreslår, att den lokala myndighet som prövar vederbörandes rätt till fri resa erhåller möjlighet att på egen hand avgöra över hur lång tid barnets bortavaro bör sträcka sig. Dock borde vederbörandes uppmärksamhet riktas på att i sådana fall, då barnet utan större svårigheter kunde beredas 4 veckors bortavaro, vistelsen borde omfatta minst denna tidrymd.

Utredningen ser i de fria resorna för vårdare en möjlighet att förhjälpa mödrarna till en tids vila och rekreation och således ett bidrag till lösningen av husmödrarnas semesterproblem. Av denna anledning är utredningen icke benägen att anlägga restriktiva synpunkter på vårdarresorna. Utredningen föreslår, att liksom hittills fria resor för vårdare till barn under 10 år alltjämt medgivas.

De rabatterade resorna för mödrar till barn, som kunna ansluta till gruppresa, böra enligt utredningens mening bibehållas.

Beträffande fria resor för barn och personal vid kolonier samt för feriebarn föreslår utredningen, att såsom hittills alla barn, som beredas vistelse på kolonier, dock ej s. k. dagkoloni, samt personal vid kolonierna erhålla fria resor och att för feriebarnens resor gällande bestämmelser alltjämt skola tillämpas.

Utredningen finner, att nuvarande regler beträffande de fria resornas längd och beträffande prissättningen på anslutningsbiljetter böra bibehållas.

Vad angår tidpunkten för resan erinrar utredningen om att de fria resorna hittills med undantag av vissa resor till vår- och vinterkolonier varit knutna till sommarmånaderna. Utredningen anser angeläget, att resorna även framgent i regel företagas under sommaren. Med hänsyn till att de fria resorna nu öppnades för landsbygdens barn och att fria resor för barnen kunde komma att få betydelse för lösning av husmödrarnas semesterproblem vore det emellertid enligt utredningens mening önskvärt, att fria resor även kunde få företagas vid annan tid på året i sådana fall, då skäl härför föreläge. Utredningen föreslår därför, att möjlighet till fria resor ställes till förfogande under hela året med de inskränkningar, som organisatoriska och trafiktekniska skäl nödvändiggöra.

Befolkningsutredningen övergår härefter att behandla frågan om de fria resornas organisation. Beträffande *den centrala ledningen* framhåller utredningen, att det vore av största betydelse att även i fortsättningen kunna räkna med socialstyrelsens medverkan i detta avseende. Utredningen föreslår därför, att socialstyrelsen alltjämt skall fungera som centralmyndighet för de fria resorna. I sådan egenskap borde socialstyrelsen även i fortsättningen anförtros att giva de föreskrifter rörande de fria resornas organisation, som styrelsen finner lämpliga. För de ökade administrativa uppgifter, som bliva en följd av bifall till utredningens förslag om utvidgning av rätten till fria resor, bör enligt utredningens mening i socialstyrelsen anställas en byråsekreterare, förslagsvis placerad i lönegrad Eo 21. — Vad härefter angår *den lokala ledningen* anför utredningen följande.

Ledningen av de fria resorna i kommunerna har hittills varit uppdragen åt barnavårdsnämnderna. Utredningens förslag innebär en väsentlig ökning av antalet resor. Utredningen är av den åsikten, att barnavårdsnämnderna i längden icke rimligtvis kunna betungas med den väsentligt ökade arbetsbörda, som den lokala ledningen av de fria resorna innebär. Barnavårdsnämnderna ha tillkommit för helt andra uppgifter och äro ej sammansatta med hänsyn till de krav, som ledningen av en så omfattande apparat som

de fria resornas lokala organisation kräver. Ledningen av det lokala arbetet med de fria resorna bör enligt utredningens uppfattning i framtiden anförtros åt ett organ, vars uppgift bör vara att handlägga alla de familjesociala ärenden, som omvårdnaden om barnen och familjerna helt visst kommer att aktualisera. Utredningen har för avsikt att i annat sammanhang framlägga förslag om ett sådant organ. I avvaktan härpå har det synts utredningen nödvändigt, att den lokala ledningen av arbetet med de fria resorna tills vidare ligger kvar hos barnavårdsnämnderna.

Befolkningsutredningen företager slutligen följande uppskattning av de kostnader, som skulle uppkomma vid bifall till utredningens förslag till fria resor.

Med ledning av visst siffermaterial i 1940 års folkräkning uppskattar utredningen det sammanlagda antalet till fria resor enligt förslaget berättigade till 1 200 000 barn och 450 000 vårdare. Genomsnittliga kostnaden för resor till enskilda hem beräknar utredningen med ledning av erfarenheterna under åren 1942—1944 till 12 kronor per person. Avgörande för statsverkets kostnader för de fria resorna är i vilken grad de komma att utnyttjas. Vid olika utnyttjandeintensitet beräknas kostnaderna sålunda.

Nedanstående % av de berättigade resor	Kostnad milj. kronor
100	19,70
75	14,73
50	9,85
40	7,88
30	5,91

Det finnes anledning antaga, att även ett beräknat utnyttjande av de fria resorna upp till 50 % kommer att visa sig för högt. Befolkningsutredningen håller för sannolikt, att ett utnyttjande upp till omkring 30 % torde väl motsvara vad man under de närmaste åren bör räkna med. Under sådana omständigheter finner utredningen sig böra beräkna kostnaden för de fria resorna för barn och mödrar (vårdare) till enskilda hem till 6 miljoner kronor per år.

För de föreslagna rabatterade vårdarresorna uppskattar utredningen den årliga kostnaden till högst 50 000 kronor.

Kostnaderna för fria resor för barn och personal vid kolonierna uppgingo år 1943 till 215 000 kronor, avseende 470 kolonier med sammanlagt 29 200 barn. Motsvarande kostnader för år 1944 voro 206 800 kronor, avseende 478 kolonier med omkring 27 200 barn. Utredningen förutser, att koloni-verksamheten under de närmaste åren kommer att öka i avsevärd grad. Kostnaderna för resor till kolonier komma givetvis att påverkas av denna ökning. Utredningen anser sig böra beräkna de framtida kostnaderna för fria resor åt barn och personal vid kolonier till 500 000 kronor. För nästa budgetår beräknar utredningen kostnaderna till 250 000 kronor.

Yttranden över befolkningsutredningens förslag.

Den principiella inställningen till utredningens förslag angående fria resor för barn och vårdare är i det övervägande flertalet yttranden positiv. Allmänt hållna erinringar förekomma dock. Sålunda finner

statskontoret utredningen bristfällig i fråga om dels de ekonomiska betingelserna för förslaget genomförande, dels möjligheterna att bereda plats på lämpliga semesterorter åt de stora skaror barn och mödrar, vilka enligt förslaget skola erhålla fria resor, och dels kommunikationsmedlens kapacitet. Statskontoret finner redan av anförda skäl välbetänkt att låta verksamheten med fria resor tills vidare bli mindre omfattande för att sedermera med utnyttjande av vunnen erfarenhet och under hänsynstagande till vad som kan befinnas ekonomiskt och ur praktiska synpunkter möjligt gradvis utbygga verksamheten inom ramen för det stora socialvårdsprogrammet. Med likartad motivering anför *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, att verksamheten borde i huvudsak ordnas enligt de regler som tillämpades år 1945. *Länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads, Älvsborgs och Kopparbergs län* anmäla betänkligheter mot förslaget med hänsyn till kostnaderna. — Med hänsyn till den beräknade trafiksituationen å järnvägarna under den närmaste tiden avstyrker *järnvägsstyrelsen* åtgärder för en avsevärd ökning av de fria resorna särskilt under sommaren 1946 och möjligen även under sommaren 1947.

Vad härefter angår enskildheterna i förslaget har *länsstyrelsen i Värmlands län* i anledning av den förordade utsträckningen av rätten till fria resor att gälla även mindre tätorter och landsbygd ifrågasatt, huruvida icke för landsbygdens barn fria skolresor vore att föredraga. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* finner, att rätten till fri resa bör göras beroende av individuell prövning med hänsyn till hälsotillstånd och sociala förhållanden möjligen med tillägg, att sådan rätt generellt bör tillkomma dels barnen i samhällen med minst 8 000 invånare, dels barnen i familjer med 3 eller flera barn. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* förordar, att de fria barnresorna förbehållas tätorter ned till 3 000 invånare och att som absolut krav för statsbidrag uppställs, att barnen komma till en ur hälsosynpunkt bättre miljö. Även *länsstyrelsen i Gästriklands län* och *länets barnavårdsförbund* uttala, att principen om resornas hälsovårdande syfte måste upprätthållas och att därför barn bör tilldelas fri resa till tätort endast om modern ej på annat sätt kan få semestermöjlighet.

I fråga om den ålder hos barnet intill vilken fri resa kan ifrågakomma anser *Sveriges kommunistiska partis kvinnosekretariat*, att åldersgränsen borde sättas till 18 år. Flertalet ungdomar upp till 18 år, även de förvärvsarbetande, hade nämligen så små inkomster, att de icke själva kunde bestrida kostnaden för en semesterresa. *Stockholms stadsfullmäktige* föreslår, att rätten till fri resa skall tillkomma ungdom upp till 18 år, som idkar regelbundna skolstudier.

Mot befolkningsutredningens förslag till inkomst- och förmögenhetsgräns för rätt till fria resor ha i ett antal yttranden erinringar framförts, vilka i en del fall avse sänkning, i andra fall höjning av gränsen. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* finner således, att 1945 års bestämmelser alltjämt böra gälla. *Stadsfullmäktige i Göteborg, drätselkammaren i Malmö* och

barnavårdsnämnden i Borås anse, att förmögenhetsgränsen icke bör sättas högre än 10 000 kronor. Göteborgs och Bohus läns landsting och hushållningssällskapet i Östergötlands län ifrågasätta helt allmänt, om icke inkomst- och förmögenhetsgränsen bör sättas något lägre än den föreslagna. Å andra sidan finna Stockholms stadsfullmäktige med hänsyn till eljest uppkommande orättvisor, att höjning av inkomststrecket för samhällen i de högre dyrortsgrupperna bör ske. Länsstyrelsen i Värmlands län föreslår, att inkomstgränsen skall höjas med 200 kronor för varje barn utöver det första. Jönköpings läns hushållningssällskap finner synnerligen tveksamt om någon inkomstgräns alls skall bestämmas. — Statskontoret och statens fritidsnämnd uttala, att även man och kvinna, som utan att vara gifta sammanbo och ha barn med varandra, böra behandlas som en familj och att alltså vid prövning av frågan om barnets rätt till fri resa hänsyn bör tagas till föräldrarnas sammanlagda inkomst och förmögenhet.

Utredningens förslag, att den hittills tillämpade fyraveckorsregeln i fråga om bortavarons längd skall slopas, avstyrkes av medicinalstyrelsen, statskontoret, länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Gotlands, Värmlands, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, socialvårdskommittén, Norrbottens läns landsting, Stockholms stadsfullmäktige, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, högerns centrala kvinnoråd, stadsfullmäktige i Linköping och barnavårdsnämnden i Luleå. Nämnda instanser förorda, att fyra veckors bortavaro alltjämt skall vara regel men att undantag härifrån vid särskilda skäl skall kunna medgivas. Länsstyrelserna i Älvsborgs och Kopparbergs län, Västerbottens läns hushållningssällskap samt barnavårdsnämnderna i Borås, Karlskoga och Östersund påyrka, att viss minimigräns i fråga om bortavarons längd fastställes, även om denna sättes lägre än fyra veckor.

Stadsfullmäktige i Malmö framhålla, att föreskriften om gruppresor, i den mån den tillämpas, är besvärande och kan befaras minska allmänhetens lust att använda sig av de fria resorna. Fullmäktige anse därför, att kravet på anordnande av gruppresor icke längre bör vidhållas.

Socialvårdskommittén och barnavårdsnämnden i Borås förorda, att de fria resorna för barn och personal vid kolonier skola avse även dagkolonier. Statskontoret avstyrker förslaget om fria personalresor, därest kolonierna komma i åtnjutande av driftbidrag. Även järnvägsstyrelsen avstyrker detta förslag.

I fråga om de fria resornas längd förordar järnvägsstyrelsen, att de fria resorna från andra län än de fyra nordligaste under månaderna juni—augusti begränsas till 40 mil. Medan länsstyrelsen i Kopparbergs län uttalar, att de fria resorna i södra och mellersta Sverige kunna väsentligen förkortas i förhållande till utredningens förslag, och Kristianstads läns landsting och hushållningssällskap finna fria resor av högst 30 mil tillräckliga, föreslår barnavårdsnämnden i Jukkasjärvi socken, att maximiavståndet för övre Norrland borttages eller väsentlig höjes. Länsstyrelsen i Norrbottens län för-

ordrar 150 mil för hela Norrbottens län. *Socialstyrelsen* finner lämpligt, att 100 mil fastställas som maximigräns för alla de fyra nordligaste länen.

Utredningens förslag till organisation av de fria resorna föranleder det uttalandet av *socialstyrelsen* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, att de barnvårdsnämnder, som tidigare icke handhaft verksamhet med fria resor, till en början torde få svårt att klara den nya uppgiften. I fråga om sin egen organisation framhåller *socialstyrelsen* att ett genomförande av de föreslagna åtgärderna för vila och rekreation åt mödrar och barn nödvändiggör en förstärkning även av personalen å styrelsens registrators- och kassakontor. Styrelsen föreslår att den nuvarande tjänsten som registrator och kassör placerad i lönegrad A 14 ersättes med en kamrerarbefattning i lönegrad A 20 och en kansliskrivartjänst i A 11.

Vad slutligen angår kostnaderna för de fria resorna finner *järnvägsstyrelsen* av befolkningsutredningens beräkningar framgå att dessa kostnader baserats på att järnvägarna fortfarande skulle erhålla gottgörelse för resorna med ett belopp per person, som endast motsvarade 37,5 % av den för person över 12 år gällande avgiften för enkel resa i vardera riktningen. Styrelsen anser emellertid, att järnvägarna böra gottgöras för barnresor till enskilda hem med 50 % av nämnda avgift, för vårdarresor och de i det följande omförmälda husmodersresorna med 75 %, för kolonibarns och dessas vårdarresor med 37,5 % och för kolonipersonals resor med 100 %.

Föredraganden.

De fria resorna för barn ha hittills närmast haft karaktären av ett provisorium. De tillkommo år 1940 för att möjliggöra en ur försvars- och försörjningspolitiska synpunkter angelägen utflyttning till landet av barn från större städer och samhällen. Härefter gjorda begränsningar i rätten till fria resor ha i huvudsak föranletts av den statsfinansiella och beträffande år 1945 den trafiktekniska situationen. Trots dessa begränsningar har verksamheten med fria resor för barn fått en betydande omfattning. Härvid kunna erfarenheter synas klart ådagalägga betydelsen av de fria resorna såsom ett led i den sociala omvårdnaden om barnen och familjerna. En mera definitiv reglering av ifrågavarande verksamhet synes därför nu böra ske.

Befolkningsutredningens förslag till fria resor för barn och vårdare innebär i två avseenden en väsentlig utvidgning av rätten till fria resor i förhållande till de för år 1945 gällande bestämmelserna. Sålunda förordar utredningen full likställighet mellan landsbygdens barn och barnen från tätorter. I den offentliga diskussionen har vid skilda tillfällen under de senaste åren vitsordats det principiellt berättigade i att landsbygden i fråga om denna förmån likställas med städerna. Att principen icke blivit genomförd har berott av vissa med kristiden sammanhängande förhållanden. Jag biträder utredningens förslag i denna del. Utredningen föreslår vidare en sådan höjning av den för rätt till fri resa uppställda inkomst- och förmögenhets-

gränsen, att det övervägande flertalet av barnfamiljerna skall komma i åtnjutande av denna rätt. Förutsättningen för rätt till fri resa till enskilt hem är enligt utredningens förslag antingen att familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp och dess skattepliktiga förmögenhet icke överstiga 2 500 respektive 20 000 kronor eller att det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor, varvid hänsyn icke toges till den skattepliktiga förmögenheten. Den av utredningen förordade inkomst- och förmögenhetsgränsen finner jag väl avvägd med hänsyn till syftet med de fria resorna och tillstyrker därför även detta förslag. Givetvis bör liksom hittills fri resa kunna beviljas barn i familjer, vilkas aktuella ekonomiska situation motsvarar de familjers som direkt enligt de angivna bestämmelserna kunna erhålla fri resa.

Med anledning av järnvägsstyrelsens uttalande, att järnvägarnas kapacitet icke vore tillräcklig för en mera avsevärd ökning av de fria resorna i vart fall under år 1946, vill jag i likhet med befolkningsutredningen framhålla, att rätten till fria resor enligt de nya bestämmelserna torde under de närmaste åren komma att utnyttjas endast till en del. Trafiksituationen torde därför icke komma att lägga oöverstigligen hinder i vägen för bestämmelsernas ikraftträdande redan under sommaren 1946.

Fri resa synes hädanefter böra få ske även till tätort.

De skäl som av befolkningsutredningen anförts för förslaget att icke längre kategoriskt fasthålla vid kravet på 4 veckors bortavaro utan uppdraga åt den lokala myndighet som prövar vederbörandes rätt till fri resa att bestämma angående bortavarons längd synas i och för sig beaktansvärda. Med hänsyn till det även av utredningen starkt framhållna önskemålet att bortavaron omfattar minst 4 veckor torde emellertid syftet med förslaget på ett lämpligare sätt ernås genom att fyraveckorsregeln bibehålles och möjlighet öppnas för lokalmyndigheten att medgiva undantag från regeln, när särskilda skäl föranleda härtill. För att stävja missbruk härav torde myndigheten böra åläggas att för sig själv skriftligen ange de omständigheter som föranlett medgivande av undantag och att till tillsynsmyndigheten för varje år lämna upplysning om antalet fall, då kortare bortavaro än 4 veckor tillåts.

Utredningens förslag i fråga om den högsta ålder hos barnet vid vilken fri resa kan ifrågakomma, fria resor för vårdare samt fria resor för barn och personal vid kolonier och för s. k. feriebarn innebära ett bibehållande av nuvarande regler och förordas av mig. Det relativt begränsade statliga driftbidrag som kolonierna vid bifall till i det följande framlagt förslag skulle komma i åtnjutande av torde icke böra föranleda någon begränsning av rätten till fria resor till kolonier.

Med hänsyn till de olägenheter som därmed äro förenade torde kravet på anordnande av gruppresor till enskilda hem icke längre böra upprätthållas. Gruppresor böra sålunda hädanefter anordnas endast i de fall, då barns rätt till fri resa icke kan på annat sätt utnyttjas.

Befolkningsutredningens förslag, att nuvarande bestämmelser i fråga om

de fria resornas längd skola bibehållas, föranleder icke annan erinran från min sida än att maximigränsen för de fria resorna från Norrbottens län bör sättas till 120 mil och att socialstyrelsen beträffande särskilt avlägsna orter i de fyra nordligaste länen bör ha möjlighet medgiva utsträckning av de fria resorna utöver den för länet generellt bestämda gränsen.

I enlighet med utredningens förslag torde fria resor böra i princip stå till förfogande under hela året.

De fria resornas organisation finner jag i likhet med utredningen böra så anordnas, att den centrala ledningen och tillsynen alltjämt utövas av socialstyrelsen och att verksamheten lokalt tills vidare handhaves av barnavårdsnämnderna. För fullgörande av de nya och vidgade arbetsuppgifter som vid bifall till förevarande förslag till åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn komma att anförtros socialstyrelsen synes denna vara i behov av personalförstärkning. Detta behov torde i avbidan på närmare erfarenheter av arbetsuppgifternas omfattning få tillgodoses genom att Kungl. Maj:t medgiver socialstyrelsen rätt att anställa erforderlig amanuens- och biträdespersonal samt i viss omfattning mera kvalificerad personal, vilken tills vidare får avlönas med arvode. Härav eventuellt föranlett behov av förstärkning för nästa budgetår av styrelsens icke-ordinariepost torde i särskild ordning få anmälas för riksdagen.

Den av järnvägsstyrelsen väckta frågan om ändrade regler för ersättning till järnvägarna för ifrågavarande resor föranleder det uttalandet, att ersättningen bör täcka järnvägarnas enligt affärsmässiga grunder beräknade kostnader. Då jag icke är beredd att nu taga ställning härtill, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att senare till prövning upptaga frågan om eventuell revision av gällande ersättningsregler.

Stödet åt husmoderssemestern.

Fritidsutredningens försöksverksamhet och förslag.

I enlighet med sina direktiv avgav fritidsutredningen den 26 februari 1942 betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar (SOU 1942: 19). Till grund för detta betänkande lågo de erfarenheter, som vunnits av en av fritidsutredningen sedan 1938 bedriven försöksverksamhet på området. Denna försöksverksamhet hade vid tiden för betänkandets avgivande huvudsakligen avsett anordnande av semestervistelse vid folkhögskolor, lantmannaskolor och lantushållsskolor i olika delar av landet. Verksamheten hade ytterligare omfattat dels i ett fall semestervistelse för husmödrar, vilka fingo medtaga sina spädbarn, dels utdelande av ett mindre antal stipendier till husmödrar såsom hjälp till självordnad semester och dels bidrag till av vissa organisationer bedriven semesterhemsverksamhet för husmödrar. Fritidsutredningen har även åren 1942—1945 handhaft av staten understödd husmoderssemesterverksamhet, vilken enbart avsett semestervistelse vid in-

ternatskolor och liknande anläggningar samt bidrag till semesterhemsorganisationer.

Fritidsutredningen föreslog i berörda betänkande, att husmoderssemestern skulle bedrivas dels och huvudsakligen i form av semesterhemsverksamhet, dels i form av stipendiegivning. Det allmännas ekonomiska stödande av husmoderssemestern skulle främst avse dess driftkostnader, d. v. s. kostnaderna för drivande av semesterhem och för stipendiegivningen. Kostnaderna för semesterhemsverksamhet för obemedlade och mindre bemedlade husmödrar skulle i princip fördelas mellan staten, landsting (stad utom landsting) och husmodern själv. Stipendiegivningen skulle helt bekostas av staten. Intill dess ett särskilt anslag till husmoderssemestern anvisades å riksstaten, borde enligt fritidsutredningens mening de på staten fallande kostnaderna för ändamålet bestridas av tipsmedel. Husmoderssemestern borde handhavas centralt av ett nytt organ, förslagsvis benämnt statens husmoderssemesternämnd, och lokalt av särskilda nämnder med landstingen och städerna utom landsting som verksamhetsområden.

Befolkningsutredningen lämnar i sitt nu ifrågavarande betänkande å s. 65—94 en utförlig redogörelse för den av fritidsutredningen bedrivna försöksverksamheten, innehållet i fritidsutredningens betänkande i ämnet och de över betänkandet avgivna yttrandena. Till denna redogörelse torde hänvisning få ske.

Befolkningsutredningens förslag.

Fria resor för husmödrar.

Befolkningsutredningen erinrar om att utredningen motiverat sitt förslag till fria vårdarresor i samband med barnens resor till enskilda hem med att vårdarresorna innebära en möjlighet att förhjälpa mödrarna till en tids vila och rekreation. Utredningen anser det emellertid vara angeläget, att fria resor ställas till förfogande för semestrande husmödrar även i annan form än vårdarresor. Ett stort behov av semestervistelse och hel avkoppling från alla omsorger om barn och familj torde nämligen enligt utredningens uppfattning föreligga för många husmödrar. I sådana fall borde semesterresan icke sammankopplas med barnens resor utan kunna företagas fullt oberoende härav och till den ort den resande önskade. Utredningen anser det därför angeläget, att möjlighet till fria resor öppnas för ett så stort antal som möjligt av landets husmödrar. Ekonomiska skäl syntes emellertid nödvändiggöra en begränsning av husmödrarnas rätt till fria resor. Utredningen anser, att för denna rätt samma inkomst- och förmögenhetsgräns bör tillämpas som för de fria resorna för barn. Vidare borde husmödrar med barn främst bli tillgodosedda. Utredningen finner därför lämpligt, att fri resa beredes i första hand husmödrar i familjer med två eller flera hemmavarande minderåriga barn. Emellertid har utredningen icke förbisett att även andra husmödrar — främst

de som av annan anledning än barnantalet ha stor arbetsbörda och de som äro klena — kunna vara i behov av det stöd till semester, som den fria resan innebär. Fråga om sådan husmoder skall beredas fri semesterresa skall enligt utredningens mening avgöras av den husmoderssemesternämnd, som utredningen föreslår skola inrättas i varje landstingsområde och stad utom lands-
ting.

Befolkningsutredningen föreslår alltså fria resor till självordnad semester för husmödrar i familjer med minst två hemmavarande minderåriga barn samt husmödrar, som i enlighet med vad nyss sagts beviljats fri resa av husmoderssemesternämnden, allt under förutsättning att familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor. Om det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, bör vederbörande enligt utredningens förslag oavsett den skattepliktiga förmögenheten erhålla fri resa, därest förutsättningarna i övrigt föreligga. Utredningen finner, att husmodern som regel bör erhålla endast en fri resa varje år. Om sålunda en moder medföljt sina barn som vårdare under en sommarresa, borde hon senare icke erhålla fri husmodersresa i annat fall än då det vore uppenbart, att vårdarresan icke av modern kunnat utnyttjas för egen semestervistelse.

Utredningen upptager till särskild behandling frågan om fria resor till semesterhem och föreslår, att alla husmödrar som beredas vistelse vid permanenta eller tillfälliga semesterhem skola erhålla fria resor till och från semesterhemmet samt att fria resor skola tillkomma fast anställd personal vid nämnda anläggningar enligt samma principer, som föreslagits för kolonierna. Som skäl härför framhåller utredningen följande.

Erfarenheten visar, att de husmödrar, som beretts tillfälle till vistelse på semesterhem, icke utan stora svårigheter kunna betala sina resekostnader. Dessa kostnader ha därför icke sällan kommit att belasta semesterverksamheten. För semesterhemmen torde fria resor för de husmödrar, vilka där beredas semestervistelse, innebära en avsevärd ekonomisk lättnad.

Enligt utredningens uppfattning torde semesterhemsverksamheten böra jämfästas med koloniverksamheten i fråga om såväl behovet som organisationen av de fria resorna. Härav följer att utredningen anser sig böra föreslå fria resor även för personal vid semesterhem enligt samma regler, som föreslagits för koloniverksamheten.

Utredningen föreslår, att denna form av stöd åt semesterhemsverksamheten skall stå öppen för alla semesterhem för husmödrar, oavsett om de erhålla i det följande angivet bidrag till driftkostnaderna eller icke. En förutsättning för att komma i åtnjutande av förmånen vore emellertid, att semesterhemmet godkänts av socialstyrelsen, som föreslås vara tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten. Utredningen förordar, att semesterhemsorganisation, som erhållit sådant godkännande, får rätt att för gästernas räkning utfärda rekvisition av fri resa på samma sätt som barnavårdsnämnderna i övriga fall.

I fråga om semestervistelsens längd framhåller utredningen den erfarenhetsmässigt påvisade vikten av att semestervistelsen icke blir alltför kortvarig, om avsedd effekt skall ernås. Utredningen är medveten om svårigheten för många husmödrar att under längre tid vara borta från hemmet. Att driva kravet på en semestervistelse av viss längd alltför hårt skulle därför enligt utredningens uppfattning innebära, att man försvårade möjligheten till semestervistelse för många husmödrar. Emellertid hade det visat sig, att man numera med framgång kunnat förlänga semestervistelsen vid åtskilliga semesterhem från 7 till 10 dagar, utan att detta medfört svårigheter för husmödrarnas vidkommande. Utredningen är av den uppfattningen, att förståelsen för värdet av en längre sammanhängande ledighet och möjlighet till vila och rekreation år från år ökas. Utredningen ser i ett stipulerat villkor om bortavaro en viss tid för erhållande av fria resor icke ett medel att påtvinga husmödrarna en längre semestervistelse än de önska utan huvudsakligen ett skydd mot missbruk av de fria resorna. Utredningen föreslår såsom allmänt villkor för fri resa, att bortavaron omfattar minst 10 dagar. I sådana fall då vederbörande lokala organ, som handha de fria resorna, finna bärande skäl föreligga borde dock fria resor kunna medgivas, därest bortavaron icke understiger 7 dagar.

Beträffande de fria resornas längd föreligger enligt utredningens uppfattning anledning att tillämpa samma bestämmelser rörande begränsningen av avståndet och sättet för beräkning av tilläggsbiljetter, som föreslås för de fria resorna för barn och vårdare.

Vad slutligen angår tidpunkten för fri resa anser utredningen det vara av största vikt, då det gäller att tillgodose icke minst landsbygdens husmödrar, att all möjlig frihet beredes husmödrarna vid valet av tidpunkt för semestern. Utredningen föreslår därför, att fri husmoderssemesterresa skall få företagas vid valfri tid på året.

Stödet åt semesterhemsverksamheten.

Befolkningsutredningen finner semesterhemsverksamheten vara ett viktigt led i strävandena att lösa husmödrarnas semesterproblem. Även om det varken vore möjligt eller ens önskvärt att bereda varje husmoder tillfälle till semesterhemsvistelse, råder enligt utredningens mening ingen tvekan om att det alltjämt finns ett stort behov dels av nya semesterhem, dels av ett såvitt möjligt intensivare utnyttjande av de redan befintliga hemmen.

I syfte att möjliggöra bedömandet av de ekonomiska förhållanden, under vilka de av enskilda organisationer drivna semesterhemmen arbeta, sökte utredningen genom en sommaren 1944 utförd undersökning införskaffa uppgifter härom från semesterhemsorganisationerna. Utredningen sammanfattar undersökningsresultaten sålunda.

Det framgår av undersökningen, att de ekonomiska förutsättningarna för de enskilda semesterhemmen i vissa avseenden äro likartade. Driften finansieras sålunda dels genom smärre avgifter från ett i allmänhet litet antal av gästerna, dels genom insamlingar, lotterier, basarer och anslag från skilda

organisationer. Att i framtiden basera en utvidgad semesterhemsverksamhet av önskad omfattning på denna bräckliga grund torde vara otänkbart. De ekonomiska resurserna äro redan med verksamhetens nuvarande omfattning på sina håll så små, att de icke tillåta hemmen att hålla öppet ens under den tid, som säsongen normalt borde sträcka sig över. Varje möjlighet till en utvidgning av rörelsen utan ett ekonomiskt stöd är själfvallet i sådana fall otänkbart. I stort sett torde det nuvarande semesterhemsbeståndet vara ett representativt uttryck för vad som på frivillighetens väg kan åstadkommas. Att gå längre, att utvidga de befintliga semesterhemmen, att anskaffa medel till driften av nya hem o. s. v. torde överstiga, vad som på frivillighetens väg och med anlitande av enskilda människors offervilja och entusiasm för uppgiften kan åstadkommas.

Med hänsyn härtill finner utredningen ekonomiskt stöd från det allmänna till den enskilda semesterhemsverksamheten vara önskvärt.

Befolkningsutredningen framhåller, att det såväl av den av utredningen verkställda undersökningen som av en av fritidsutredningen företagen lokalinventering framgår dels att för semesterhemsverksamhet lämpliga och tillgängliga lokaler finnas i betydande omfattning utan att dock användas annat än undantagsvis, dels att de permanenta semesterhem för husmödrar som finnas i regel endast hållas öppna några månader under sommaren. Under dessa omständigheter finner befolkningsutredningen i likhet med fritidsutredningen, att det allmännas bidragsgivning till semesterhemsverksamhet för husmödrar främst bör ske på sådant sätt, att den stimulerar till ett bättre utnyttjande av de resurser som redan finnas. Även om visst behov av bidrag från det allmänna till anordnande av semesterhem kan föreligga, har befolkningsutredningen icke ansett sig böra avgiva förslag till sådan bidragsgivning utan hänvisar till förefintliga möjligheter att erhålla ekonomiskt stöd för ändamålet (fonden för friluftslivets främjande, lotterimedelsfonden, pensionsstyrelsen, vissa enskilda stiftelser och fonder).

Befolkningsutredningen meddelar, att vid de konferenser med representanter för semesterhemsrörelsen, som utredningen anordnat, från alla håll betonats, att det effektivaste stödet åt de enskilda semesterhemmen vore ett driftbidrag. Utredningens undersökning visade även, att åtskilliga semesterhem brottades med stora ekonomiska svårigheter och att ett fullt utnyttjande av anläggningarna på sina håll förhindrades därav att semesterhemsföreningarna icke vore i stånd att ekonomisera en mera omfattande verksamhet. Utredningen har med hänsyn till det anförda till behandling upptagit frågan under vilka former och med vilka belopp driftbidrag till semesterhemsverksamheten bör utgå. Härom anför utredningen i hudsak följande.

Trots olikheter semesterhemmen emellan i fråga om ekonomiska resurser anser utredningen skäl föreligga för att fastställa ett enhetligt driftbidrag för semesterhemmen.

Landstingen ha i åtskilliga fall visat sitt intresse för husmoderssemesterverksamheten genom att bevilja bidrag till semesterhemsorganisationerna. Beträffande det av utredningen ifrågasatta driftbidraget till semesterhemmen, torde landstingens respektive stadsfullmäktiges i stad utom landsting med-

verkan vara *oumbärlig*, om icke de centrala organen skola belastas med omfattande kontrolluppgifter, vilka dels måste kännas besvärande för semesterhemsorganisationerna, dels bliva av vansklig och komplicerad natur. Om däremot den vid anslagsbeviljandet nödvändiga kontrollen över verksamheten i huvudsak kunde uppdragas åt respektive landsting (stadsfullmäktige), skulle enligt utredningens uppfattning en möjlighet finnas att konstruera ett driftbidrag åt semesterhemmen, som icke behövde kännas som en besvärande inskränkning i den handlingsfrihet, som semesterhemsorganisationerna enligt utredningens uppfattning äro i behov av för sin framtida utveckling.

Utredningen har därför funnit sig böra förordad ett driftbidrag per vårdag till semesterhemmen, som är så konstruerat, att staten och landstinget respektive stadsfullmäktige i städer utom landsting bidra med viss del vardera. Det statliga driftbidraget föreslås utgå endast under förutsättning, att landstinget (stadsfullmäktige) beviljat bidrag. Med hänsyn till de kostnader, som semesterhemmen redovisa i den av utredningen utförda undersökningen av semesterhemmen och med hänsyn till erfarenheterna från fritidsutredningens försöksverksamhet förordar befolkningsutredningen, att driftbidraget fixeras till 3 kronor per vårdag, varav staten föreslås bidra med 2 kronor och landstinget (stadsfullmäktige) med 1 krona.

Huruvida driftbidrag skall utgå blir sålunda i princip beroende på landstingens (stadsfullmäktiges) prövning av semesterhemmens behov. Dock bör socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet i fall, då semesterhem erbjuder uppenbart otillfredsställande vårdförhållanden eller då givna föreskrifter åsidosättas, ej medgiva att statsbidrag utgår. Härigenom blir det möjligt att utnyttja den kännedom om de lokala semesterhemmen, som landstingen förvärvat i samband med sin hittillsvarande bidragsgivning.

Befolkningsutredningen föreslår alltså, att ett driftbidrag beräknat per vårdag skall kunna utgå till semesterhemsverksamheten för husmödrar. Driftbidraget till respektive organisationer föreslås utgå med 3 kronor per vårdag, varav statsverket bidrager med 2 kronor och respektive landsting (stadsfullmäktige) med 1 krona per vårdag. Därest landsting (stadsfullmäktige) icke ansett sig böra bevilja driftbidrag, utgår sålunda med vissa — i det följande nämnda — undantag icke heller statsbidrag. — Utredningen förordar, att driftbidrag skall utgå enligt samma principer till semesterhemsverksamhet av det slag, som hittills bedrivits av fritidsutredningen vid internatskolor och motsvarande anläggningar.

Befolkningsutredningen upplyser, att under de senaste åren riksorganisationer av skilda slag visat intresse för semesterhemsverksamheten. Vid av riksorganisationer drivna semesterhem mottagas gäster från olika delar av landet. Man kan förvänta, att de föreslagna fria resorna till semesterhem ytterligare komma att stimulera till uppkomsten av flera dylika hem. Detta slag av semesterhem bedriver en verksamhet som icke är begränsad till det landstingsområde, där hemmet är beläget. Under sådana omständigheter synes detta slag av semesterhem icke kunna i fråga om driftbidragets konstruktion jämföras med övriga enskilda semesterhem. Enligt befolkningsutredningens uppfattning bör semesterhem av denna typ emellertid åtnjuta statsbidrag till driften i samma omfattning som enskilda semesterhem i övrigt. Ehuru något landstingsbidrag ej gärna synes kunna

komma i fråga, föreslår utredningen, att socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten skall avgöra, huruvida semesterhemmet kan tilldelas statsbidrag till driftkostnaderna. I fråga om driftbidragets storlek har utredningen funnit skäligt förordade, att samma bidrag från staten skall utgå till dessa hem, som utgår till övriga semesterhem, d. v. s. 2 kronor per vårddag.

Utredningen föreslår vidare, att av kommuner drivna eller understödda semesterhem skola, därest det av kommunen lämnade driftbidraget icke understiger i det föregående förordat landstingsbidrag, kunna erhålla statsbidrag till driften med 2 kronor per vårddag, oaktat landstingsbidrag icke utgår.

Slutligen upplyser utredningen, att vid dess behandling av frågan om ett stöd åt semesterhemsverksamheten framförts den uppfattningen, att ett behov av en mera kvalificerad vård än den, som kan erbjudas inom ramen för den vanliga semesterhemsverksamheten, skulle föreligga i vissa fall. Det gäller här närmast husmödrar, som ej anses vara i behov av sjukhusvård men som dock på grund av överansträngning eller annan anledning äro i behov av för deras situation lämpligt anpassade vårdformer. Enligt utredningens uppfattning är det ett önskemål, att de olika vårdbehov, som kunna uppstå i sammanhang med husmoderssemestern, bliva allsidigt tillgodosedda och att lämpliga vårdformer erbjudas husmödrarna. I den utsträckning som speciella semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov komma att anses lämpliga och önskvärda bör, anför utredningen, möjlighet öppnas för dessa hem att erhålla ett med hänsyn till driftkostnaderna och verksamhetens ekonomiska förutsättningar i övrigt lämpligt avpassat driftbidrag. Utredningen föreslår därför, att socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts medgivande måtte få utanordna ett driftbidrag av högst 4 kronor per dag till semesterhem med antydda uppgifter.

Stipendiegivning för underlättande av husmoderssemestern.

Befolkningsutredningen uttalar, att det utan tvivel finns ett betydande hjälpbehov i samband med husmoderssemesterns realiserande, som icke tillgodoses genom de berörda hjälpformerna. Detta hänförde sig, förutom till den egentliga semesterkostnaden, till utgifter för sådana ändamål som hemhjälp, inackordering av barnen och klädustrustning åt husmodern. I fråga om tillgodosendandet av förevarande hjälpbehov anför utredningen följande.

Genom de föreslagna stödformerna åt husmoderssemesterverksamheten bör enligt utredningens uppfattning en väsentlig del av de medel, som årligen insamlas av enskilda och organisationer och som anslås av föreningar och klubbar som stöd åt husmoderssemestern kunna disponeras för andra ändamål än för närvarande, då de åtgå för att bestrida direkta driftkostnader. De av utredningen påpekade hjälpbehoven äro ej sällan av den karaktären, att de väl lämpa sig för en bidragsgivning genom de enskilda personer och organisationer, som för närvarande stödja husmoderssemesterverksamheten. Åtskilliga av de skiftande behov, som kunna aktualiseras, då man söker bereda en husmoder en tids semestervistelse, äro nämligen av den ar-

ten, att ett ingripande genom samhällets hjälpapparat endast med viss svårighet torde kunna ske.

I likhet med fritidsutredningen finner emellertid befolkningsutredningen att utöver det stöd från det allmänna åt husmoderssemesterverksamheten, som redan föreslagits, möjligheten att erhålla ett kontant belopp att användas i samband med semestern kan innebära ett avgörande stöd, särskilt för de husmödrar, som resa på självordnad semester, och för husmödrar, som av skilda anledningar icke kunna erhålla de föreslagna förmånerna men dock anses vara i behov av hjälp till semestervistelse.

Befolkningsutredningen vill därför i likhet med fritidsutredningen föreslå, att möjlighet till stipendiegivning i samband med husmoderssemestern öppnas för de semesternämnder i de skilda landstingsområden, som enligt utredningens förslag skola inrättas.

Utredningen vill i detta sammanhang ytterligare understryka, att endast ett mindre antal husmödrar kunna beredas plats på semesterhem. Fler-talet äro hänvisade till att själva ordna sin semestervistelse. För de husmödrar, som kunna tillbringa semestern hos släktingar eller vänner, torde de fria resorna vara ett gott stöd, men för dem, som icke ha denna utväg fordras i många fall ytterligare hjälp till ordnande av semestern. Med hänsyn till samhällets för närvarande bristfälliga utrustning för beredande av rekreationsmöjligheter åt husmödrarna anser utredningen, att ett betydande behov av den föreslagna stipendiegivningen föreligger. De utdelade beloppens storlek böra enligt utredningens uppfattning ej fastställas utan böra göras beroende på prövning av de husmoderssemesternämnder, som enligt utredningens förslag skola finnas i landstingsområden och städer utom landsting. Stipendiebeloppet torde dock böra maximeras till 50 kronor för varje husmoder.

Befolkningsutredningen föreslår, att för stipendiegivning i samband med husmoderssemesterverksamhet ett belopp av 500 000 kronor årligen fördelas av Kungl. Maj:t mellan husmoderssemesternämnderna med hänsyn till beräknat behov i de olika landstingsområdena respektive städerna utom landsting. Kontrollen över stipendiernas rätta användning skall enligt utredningens mening utövas av nämnderna.

Organisationen av stödåtgärderna till förmån för husmoderssemestern.

För de fria husmodersresorna föreslår utredningen å s. 112—116 i betänkandet en organisation, som nära ansluter sig till de organisatoriska anordningarna för fria resor för barn och vårdare. Socialstyrelsen skulle således vara centralmyndighet och lokalt skulle verksamheten, i avbidan på tillskapandet av ett familjesocialt organ, handhas av barnavårdsnämnderna. I övrigt torde hänvisning få ske till betänkandet.

Även för semesterhemsverksamheten skall enligt utredningens förslag *den centrala ledningen* utövas av socialstyrelsen. Styrelsen skall följa semesterhemsrörelsens utveckling och förhållanden, vid behov utfärda råd och anvisningar beträffande verksamheten samt besluta angående de driftbidrag som de särskilda semesterhemmen kunna vara berättigade till.

Vad angår *den lokala organisationen* föreslår utredningen, att husmoderssemesterverksamheten anknutes till landstingsområdena och städerna utom

landsting. Skälet härtill är bland annat, att utredningen såsom av det föregående framgått tänkt sig kontrollen av verksamheten i huvudsak anförtrodd organ i sagda områden och städer. Utredningen finner angeläget, att dessa organ besitta speciella förutsättningar såväl för bidragsgivning och kontroll som för främjande av semesterhemsrörelsens utveckling. Då härtill kommer att fortsättandet och utvecklingen av den av fritidsutredningen bedrivna husmoderssemesterverksamheten förutsätter organisatoriska åtgärder, föreslår befolkningsutredningen, att i varje landstingsområde och stad utom landsting utses en husmoderssemesternämnd, bestående av ordförande och fyra ledamöter jämte fem suppleanter. Ordföranden och suppleant för honom samt en ledamot och suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter jämte suppleanter för dem väljas av landstinget för en tid av fyra år i sänder. I fall då så befinnes lämpligt bör enligt utredningens uppfattning husmoderssemesternämndens och hemhjälpstyrelsens arbetsuppgifter kunna uppdragas åt en och samma nämnd. Beträffande husmoderssemesternämndens uppgifter i övrigt torde hänvisning få ske till utredningens redogörelse härför å s. 117—119 i betänkandet.

Kostnadsberäkning.

Med ledning av vissa siffror från 1940 års folkräkning uppskattar befolkningsutredningen antalet fria husmodersresor till enskilda hem enligt utredningens huvudförslag till maximalt 120 000 per år. Den genomsnittliga kostnaden för resa beräknar utredningen till omkring 17 kronor. I fråga om statsverkets kostnader vid olika intensivt utnyttjande av de föreslagna resorna hänvisar utredningen till följande tabell.

Nedanstående % av de berättigade reser:	Kostnad milj. kronor
100	2,04
75	1,53
50	1,02
40	0,82
30	0,61

Utredningen anser, att man här liksom vid övriga fria resor bör utgå från att ett utnyttjande av förmånen upp till omkring 30 % torde komma att väl motsvara frekvensen under de närmaste åren. Till kostnaden vid en sådan reseintensitet, 610 000 kronor, borde läggas ett belopp av 75 000 kronor, i första hand avseende fria resor efter av husmoderssemesternämnderna meddelade dispenser.

Beträffande kostnaderna i övrigt anför utredningen i huvudsak följande.

Antalet resor för husmödrar och personal inom semesterhemsverksamheten torde under de närmaste åren icke komma att överstiga 20 000. Kostnaden för dessa resor, vilka i regel komma att ske inom landstingsområdena, beräknar utredningen bliva i genomsnitt 8 kronor per resa. Statsverkets kostnader för dessa resor torde alltså komma att uppgå till 160 000 kronor.

Statsverkets kostnader för driftbidrag till semesterhemmen uppskattas till

omkring 400 000 kronor efter ett antal vårddagar av 200 000 och ett bidrag av 2 kronor för vårddag.

Vidare har utredningen föreslagit, att 500 000 kronor årligen skulle fördelas i form av stipendier till underlättande av husmödrars semestermöjligheter.

Befolkningsutredningen beräknar alltså de totala kostnaderna för ett stöd åt husmoderssemestern i enlighet med utredningens förslag sålunda.

	Kronor.
Fria resor för husmödrar till enskilda hem	685 000
Fria resor för husmödrar och personal till semesterhem	160 000
Driftbidrag till semesterhem	400 000
Stipendier	500 000
	Summa kronor 1 745 000

Yttranden över befolkningsutredningens förslag.

I yttrandena anföras inga principiella erinringar mot att åtgärder i anslutning till befolkningsutredningens förslag vidtagas till stöd åt husmoderssemestern. Däremot framhåller ett stort antal remissinstanser, att en förutsättning för att sådana stödåtgärder skola få avsedd effekt är, att hemhjälp s frågan i stort löses. *Hushållningssällskapen*, som huvudsakligen yttra sig för lanthusmödrarnas del, framföra vissa förslag till frågans lösning, såsom kvinnlig samhällstjänst, överenskommelse mellan två närboende husmödrar att turvis se till de båda hemmen under semestern och medverka från jordbrukets ungdomsföreningar.

Förslaget till fria resor för husmödrar föranleder i huvudsak samma uttalanden från remissinstansernas sida som förslaget till fria resor för barn och vårdare. Vad angår de fria resorna till enskilt ordnad semester avstyrker *statskontoret* den förordade möjligheten till dispens från villkoret om två hemmavarande minderåriga barn. *Statens fritidsnämnd*, *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *stadsfullmäktige i Norrköping* finna det svårt att rättvist bedöma, när förutsättningen för sådan dispensgivning i form av stor arbetsbörda eller klenhet föreligger. *Älvsborgs läns norra hushållningssällskap* ifrågasätter, om icke vid beräkning av förmögenhetsgränsen ett belopp av förslagsvis 15 000 kronor, nedlagt i familjens yrkesverksamhet, bör få undantagas. — För de fria resorna till semesterhem böra enligt av *statskontoret*, *länsstyrelsen i Östergötlands län* samt *Södermanlands* och *Östergötlands läns hushållningssällskap* uttalad mening samma villkor gälla som för resa till enskilt ordnad semester. *Statskontoret*, *järnvägsstyrelsen* och *statens fritidsnämnd* avstyrka förslaget om fria resor för personalen vid semesterhemmen. — I fråga om semestervistelsens längd vid fri husmodersresa äro *socialstyrelsen* och *pensionsstyrelsen* tveksamma om dispens bör beviljas från villkoret om 10 dagars bortavaro. *Länsstyrelsen i Blekinge län*, *Västerbottens läns hushållningssällskap* och *vita bandets centralstyrelse* uttala, att 14 dagars bortavaro bör utgöra ett minimum.

Beträffande förslaget om stöd åt semesterhemsverksamheten uttala *stadsfullmäktige i Stockholm* och *Gävle* samt *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, att behov föreligger av bidrag till kostnaderna för anordnande av semesterhem. — *Statskontoret*, *statens fritidsnämnd* samt *länsstyrelsen* och *hushållningssällskapet i Östergötlands län* anse, att rätten till bidrag till driften av semesterhem bör begränsas att avse sådana besökare, som enligt de allmänna reglerna ha rätt till fri resa. Enligt fritidsnämndens mening bör såsom villkor för driftbidrag gälla, att verksamheten drives utan förvärvssyfte, att visst maximipris för husmoder och dag fastställs och att fråga icke är om konvalescenthem. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* uttalar, att landstingen icke böra belastas med uppgiften att vara huvudmän för och lämna bidrag till semesterverksamheten för husmödrar. Tveksamhet i detta avseende anföres även av *Malmöhus läns landsting*. *Stockholms stadsfullmäktige* förorda, att driftbidraget begränsas att avse husmödrar med minst två barn; eventuellt kunde ett mindre bidrag utgå för andra husmödrar. Högre statsbidrag än av utredningen föreslagna 2 kronor för dag är enligt fullmäktiges uppfattning motiverat dels för semesterhem i närheten av större städer med hänsyn till de där uppkommande högre kostnaderna, dels för anläggningar, vid vilka ett semesterhem är kombinerat med spädbarnshem för omhändertagande av gästernas på semesterhemmet späda barn. *Stadsfullmäktige i Göteborg* finna det mindre tillfredsställande att till visst enhetligt belopp fixera statsbidraget, när semesterhemmen ha mycket varierande standard och självkostnader. Under en försökstid kunde individuell prövning tillämpas. Därest man ginge in för enhetliga belopp, vore det tveksamt, om de föreslagna vore tillräckliga. — *Reso* föreslår i stället för ett system med driftbidrag till semesterhemmen, att stipendier i form av checkar utlämnas till de husmödrar som prövas böra få hjälp till semestern. Dessa checkar skulle kunna användas som delbetalning vid valfri semesteranläggning. Härigenom skulle vissa semesterhems inriktning på enbart mindre bemedlade husmödrar undvikas. — *Statskontoret*, *statens fritidsnämnd* samt *länsstyrelsen* och *förste provinsialläkaren i Östergötlands län* avstyrka förslaget om driftbidrag till semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov, då här vore fråga om vilo- eller konvalescenthem. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* vitsordar behovet av sådana specialsemesterhem men framhåller, att dessa närmast böra ha karaktären av konvalescenthem.

Stipendiegivning för underlättande av husmoderssemestern, vars ändamålsenlighet kraftigt vitsordas i ett stort antal yttranden, avstyrkes av *statskontoret* och *statens fritidsnämnd*. Som skäl härför anför *statskontoret*, att säkra garantier för ernående av åsyftat resultat icke finnas, att ett rättvist urval av stipendiaterna vore mycket svårt och att någon utväg till effektiv kontroll av stipendiernas rätta användning icke anväts. *Socialstyrelsen*, *länsstyrelsen i Östergötlands län*, *nämnda läns landsting* och *hushållningssällskap*, *Norrbottens läns landsting* och *Älvsborgs läns norra hushållningssällskap*, anse att stipendiets föreslagna maximibelopp, 50 kronor, bör i särskilda fall få överskridas.

Remissinstansernas uttalanden beträffande organisationen av stödåtgärderna till förmån för husmoderssemestern hänföra sig huvudsakligen till förslaget om inrättande av en husmoderssemenämnd för varje landstingsområde och stad utom landsting. *Pensionsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västernorrlands och Jämtlands län, svenska landstingsförbundet, Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Älvsborgs läns landsting, stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg och Norrköping, Kristianstads läns hushållningssällskap, Sverges kommunistiska partis kvinnosekretariat samt barnavårdsnämnderna i Borås och Östersund* förorda, att de uppgifter som avsetts för husmoderssemenämnden i stället skola anförtros åt något redan existerande organ, såsom hemhjälpsstyrelse, landstingets hälsovårdsberedning, mödrahjälpsnämnd med lämplig utbyggnad eller, beträffande städer utom landsting, barnavårdsnämnd. *Ett antal hushållningssällskap* hemställer, att vederbörande hushållningssällskap måtte få utse en ledamot jämte suppleant i den föreslagna husmoderssemenämnden. — *Länsstyrelsen i Västernorrlands län och Jämtlands läns landsting* finna, att de uppgifter som enligt befolkningsutredningens förslag skola ankomma på socialstyrelsen böra kunna anförtros länsorgan. Även *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* avstyrker förslaget, att socialstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet och utfärda råd och anvisningar för semesterhemsverksamheten.

Föredraganden.

Inledningsvis har jag framhållit, att särskilda semesterformer för husmodrar äro behöfliga vid sidan av och såsom komplement till familjesemestern.

Av befolkningsutredningen förordade åtgärder för stöd åt husmoderssemenestern avse dels fria resor för husmodrar, dels bidrag till semesterhemsverksamhet och dels stipendiegivning.

För rätt till fri resa till av husmodern enskilt ordnad semester skola enligt utredningens förslag samma förutsättningar beträffande familjens inkomst- och förmögenhetsförhållanden föreligga som i fråga om de fria barnresorna. Utredningen föreslår såsom ytterligare villkor för fri husmodersresa, att husmodern skall ha omvårdnaden om minst två minderåriga barn eller på grund av stor arbetsbörda eller klenhet efter särskild prövning befinnas vara i behov av semester. Förslaget i denna del finner jag mig böra biträda med det tillägget, att barn skall i detta sammanhang anses såsom minderårigt, därest barnet under det år då resan företages fyller högst 14 år. Utredningen föreslår vidare, att alla husmodrar för vilka beredes vistelse vid semesterhem, godkända av den centrala tillsynsmyndigheten (socialstyrelsen), och fast anställd personal vid sådana hem skola erhålla fria resor till och från hemmet enligt samma principer som föreslagits beträffande barn och personal vid kolonier. Då det bör ankomma på de husmoderssemenämnd-

der i landstingsområden och städer utom landsting, vilkas inrättande jag i det följande föreslår, att utöva tillsyn över att uttagningen av husmödrarna till semesterhemmen sker med hänsyn till rekreationsbehov och sociala förhållanden, finner jag risk för missbruk av berörda anordning icke föreligga. Jag biträder därför även detta utredningens förslag. Mot vad utredningen anfört beträffande bortavarons och de fria resornas längd samt tidpunkten för fri resa har jag intet att erinra.

Med anledning av befolkningsutredningens förslag om driftbidrag till semesterhem för husmödrar förordar Reso, att dessa driftbidrag böra ersättas med stipendier till husmödrar i form av checkar, vilka kunna användas som delbetalning vid valfri semesteranläggning. Den av Reso sålunda föreslagna anordningen har uppenbarligen vissa fördelar, bland annat såtillvida att härmed en inriktning av semesterhemmen enbart på mindre bemedlade husmödrar skulle undvikas. Emellertid torde de av befolkningsutredningen föreslagna driftbidragen till semesterhemmen få uppfattas såsom ett stöd åt en fortsatt och i viss mån vidgad försöksverksamhet på området. Sedan ytterligare erfarenheter av denna verksamhet vunnits, torde husmoderssemesterfrågan böra upptagas till ny behandling och härvid torde det av Reso framförda förslaget böra beaktas. Jag förordar alltså i princip att semesterhemmen erhålla stöd genom bidrag till driften. Befolkningsutredningen föreslår, att driftbidraget skall utgå med enhetligt belopp per gästdag. Med hänsyn till vad jag tidigare anfört beträffande husmoderssemester nämndernas tillsyn över uttagningen av husmödrar såsom ett medel att förhindra missbruk av en generell bidragsgivning och då man torde kunna utgå från att de ekonomiskt bättre ställda semesterhemmen komma att använda eventuella överskott å driftbidragen till att öka antalet friplatser och på annat sätt underlätta för obemedlade husmödrar att erhålla semester, finner jag mig böra förordas ett enhetligt bestämt driftbidrag. Enligt utredningens förslag skall efter prövning av tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — ett statligt driftbidrag av 2 kronor för gästdag utgå till enskilda semesterhem under förutsättning att vederbörande landsting (stad utom landsting) bidrager med minst 1 krona per gästdag. Vidare föreslår utredningen, att — oavsett bidrag från landsting (stad utom landsting) — statsbidrag med 2 kronor per gästdag skall utgå dels till semesterhem, som drivas av riksorganisationer och äro öppna för husmödrar från olika delar av landet, dels till av kommuner drivna eller understödda semesterhem, därest det av kommunen lämnade bidraget icke understiger 1 krona för gästdag. Berörda förslag finner jag mig böra förordas. Givetvis bör statligt driftbidrag enligt motsvarande normer kunna utgå även till semesterhem, drivna av landsting och städer utom landsting. Vad angår utredningens förslag om särskild statsbidragsgivning till semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov finner jag, att därest fråga är om ett vårdbehov liknande det, som tillgodoses genom verksamheten vid vilo- och konvalescenthem, spörsmålet bör i annat sammanhang upptagas till behandling. Bortsett härifrån kan det vara önskvärt att så anordna statsbidragsgivningen till driften av semesterhem, att en differentiering av verksamheten vid

sådana hem möjliggöres. Emellertid är jag ännu icke beredd att taga ställning till denna fråga. Ytterligare erfarenhet på området torde böra avvaktas. Skulle socialstyrelsen finna en differentierad statsbidragsgivning vara ur angivna synpunkter erforderlig, förutsätter jag, att styrelsen inkommer med förslag i ämnet.

I detta sammanhang torde få anmälas, att regeringsrätten genom utslag den 15 januari 1946 upphävt ett kommunalfullmäktiges beslut att anvisa medel till semesterbidrag till mindre bemedlade husmödrar med motivering, att medelsanvisningen avsåge ett ändamål, som icke kunde anses utgöra en kommunens gemensamma hushållningsangelägenhet, och att därför fullmäktige genom beslutet överskridit sin befogenhet. Vid ett genomförande av nu framlagda förslag beträffande husmoderssemestern synes denna komma i ett nytt läge. Förslagen avse nämligen en mera definitiv reglering av husmoderssemesterverksamheten. Jag har i det föregående utgått från att kommun skall kunna driva eller ekonomiskt stödja semesterhem för husmödrar. Det synes naturligt, att kommun även på annat sätt bidrager till lösandet av semesterfrågan för husmödrarna i kommunen. Med hänsyn till det anförda torde åtgärder till beredande av semester för husmödrar hädanefter få anses tillhöra kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter.

Såsom en ytterligare åtgärd till underlättande av husmoderssemestern föreslår befolkningsutredningen, att statsmedel skola ställas till husmoderssemester-nämndernas i landstingsområden och städer utom landsting förfogande för utdelning av stipendier om högst 50 kronor till husmödrar, som äro i behov härav för tillgodoseende av olika, med en semester sammanhängande ändamål. Enligt förslaget skall ett belopp av 500 000 kronor årligen av Kungl. Maj:t fördelas mellan husmoderssemester-nämnderna. Denna stipendiegivning synes, trots de av statskontoret anförda betänkligheterna mot densamma, vara en så ändamålsenlig form för underlättande i olika avseenden av husmoderssemestern, att jag finner mig böra biträda förslaget härom. Emellertid synes angeläget, att vissa garantier erhållas för stipendiernas rätta användning. Sålunda böra i stipendieansökningen angivas de utgifter av olika slag som äro avsedda att bestridas med stipendiet. Vidare bör utbetalning av stipendiebeloppet till husmodern handhavas av något kommunalt organ, tills vidare lämpligen barnavårdsnämnden, och ske i relativt nära anslutning till den tidpunkt, då stipendiebeloppet skall komma till användning.

Vad angår den av befolkningsutredningen förordade organisationen för husmoderssemesterverksamheten synes endast förslaget om inrättande i varje landstingsområde och stad utom landsting av en husmoderssemester-nämnd behöva upptagas till närmare behandling. I likhet med befolkningsutredningen är jag av den meningen, att den speciella sakkunskap som erfordras för ett rätt handhavande av husmoderssemestern i regel icke är företrädd inom existerande organ för sagda områden och städer. Därest särskild hemhjälpstyrelse finnes, torde emellertid denna, med hänsyn till att dess arbetsuppgifter ligga husmoderssemestern nära, kunna få fungera som husmoderssemester-nämnd. I annat fall torde särskild husmoderssemester-nämnd böra

inrättas. Denna bör få enahanda sammansättning som hemhjälpstyrelsen och alltså bestå av fem ledamöter, alla utsedda av landstinget (staden utom landsting). Utredningens organisationsförslag i övrigt beträffande husmoderssemestern finner jag mig böra biträda.

I anledning av befolkningsutredningens beräkning av kostnaderna för stödet åt husmoderssemestern vill jag i detta sammanhang framhålla, att de statliga driftbidragen till semesterhem under nästa budgetår torde komma att uppgå till relativt blygsamma belopp, då dessa bidrag beträffande landstingsområdena förutsätta visst bidrag från landstinget och beslut härom som regel icke kunna meddelas förrän vid landstingens sammanträden i september 1946. Det skall anmärkas, att fritidsutredningen från fonden för friluftslivets främjande erhållit ett bidrag av 100 000 kronor för fullföljande under år 1946 av den semesterhemsverksamhet för husmödrar som utredningen under senare år bedrivit.

Stödet åt koloniverksamheten.

Tidigare åtgärder.

Utbyggandet av koloniverksamheten har under senare år till väsentlig del möjliggjorts genom anläggningsbidrag från allmänna arvsfonden. Numera beviljas bidrag till kostnaderna för uppförande av sommarkolonier med högst $\frac{2}{3}$ av sagda kostnader, vilket på senaste tid betytt 1 200—1 300 kronor per plats.

Till koloniernas driftkostnader har, om man bortser från de fria resorna för barn och personal vid kolonierna, statsbidrag i allmänhet icke utgått. Under åren 1943—1945 har emellertid bedrivits försöksverksamhet med statliga driftbidrag avsedda att i första hand utnyttjas till förmån för klena barn från landsbygden, där koloniverksamheten är svag. Under år 1943 anvisades för ändamålet 100 000 kronor och under 1944 och 1945 årligen 200 000 kronor. Beloppen ha fördelats av socialstyrelsen med hänsyn till de olika kommunernas behov av koloniverksamhet. För erhållande av bidrag ha även ifrågakommit kolonier, som mottaga barn från större områden än en kommun, exempelvis län eller del av län. Driftbidrag ha ej utgått till s. k. vår- och vinterkolonier. Däremot ha vissa dagkolonier kunnat erhålla bidrag. Driftbidraget, som utgått med varierande belopp per vårddag, har endast i ett, av Kungl. Maj:ts medgivet fall (speciälkoloni) överstigit 1 krona per dag och barn.

Befolkningsutredningens förslag.

Allmänna synpunkter.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning är de angeläget, att den hitillsvarande utvecklingen i riktning mot alltmer vidgade möjligheter till miljöbyte och rekreation för barnen fullföljes. Den enskilda och kommunala

verksamheten har huvudsakligen inriktats på upprättandet av sommarkolonier. De statliga åtgärderna ha, bortsett från stödet i form av fria resor, anläggningsbidrag och försöksverksamhet med driftbidrag till sommarkolonier, huvudsakligen inriktats på att främja sommarvistelse i enskilda hem genom att bereda fria resor till sådan sommarvistelse. Utredningen behandlar här efter frågan om sommarkoloniernas för- och nackdelar samt anför härom följande.

Sommarvistelse tillsammans med föräldrarna måste i allmänhet ur barnens synpunkt vara att föredraga framför andra former. Någorlunda jämställd med denna vistelseform kan sommarvistelse hos anhöriga och bekanta på landsbygden anses vara. Under en sådan sommarvistelse kan i regel påräknas ett individuellt omhändertagande, som icke är möjligt på förläggningar för ett flertal barn. Överhuvudtaget har sommarvistelsen i enskilda hem i jämförelse med sommarkolonierna samma fördelar, som ett hem alltid måste anses äga framför en anstalt, när det gäller vårdnad om friska barn. Av särskild vikt är, att barnets möjligheter att komma i nära kontakt med bygdens liv i de flesta fall äro större vid vistelse i ett enskilt hem. Denna pedagogiska sida av sommarvistelsen måste tillmätas stort värde.

Sommarkolonierna ha motsvarande nackdelar. Sammanförandet av ett större antal barn i en förläggning kan i och för sig icke vara önskvärt, då det alltid måste förutsättas ett mera schematiskt omhändertagande av barnen. Medicinska och hygieniska risker måste vidare vara förknippade med en dylik förläggning. För något äldre barn spelar också den omständigheten in, att kolonierna mera sällan kunna bereda tillfälle till passande och pedagogiskt värdefullt arbete. Den nödtvungna sysslolösheten utgör en icke obetydlig olägenhet. Slutligen kan emot koloniformen anföras, att den är oekonomisk, i det att den förutsätter ett bindande av betydande kapital i tomter samt byggnader och andra anordningar, som vanligen endast användas under sommarmånaderna.

Å andra sidan kan anföras, att på en rätt skött sommarkoloni de anförda olägenheterna kunna avsevärt reduceras. En sådan koloni erbjuder också i vissa hänseenden betydande fördelar framför sommarvistelse i enskilda hem. Sommarkoloniernas läge är sålunda vanligen bestämt av hälsoskäl, i det att tillgång till skogs- eller havsluft samt bad särskilt eftersträvas. Personalen har vidare vanligen särskilda kvalifikationer för sin uppgift och kontinuerlig läkarkontroll hör till regeln. En förstklassig sommarkoloni kan därför särskilt för klena och sjukliga barn erbjuda en miljö och en vård, vartill motsvarighet icke alltid kan bjudas i de enskilda hemmen. En förutsättning härför är dock, såsom framgår av det sagda, att kolonien fyller vissa krav på standard i olika avseenden. Dess läge måste vara hälsosamt, lokalerna måste vara lämpliga för sitt ändamål, tillgång till bad och gott dricksvatten måste finnas. Personalen måste vara kunnig och dess hälsa kontrollerad. Kosthållet måste vara ändamålsenligt, barnens hälsotillstånd måste stå under läkarkontroll o. s. v. Anhopningar av kolonier på en och samma ort böra om möjligt undvikas. Varje enhet bör vara avsedd för högst 35 barn, när det gäller barn i skolåldern, och högst 25 i fråga om barn i förskolåldern. Anstaltsmässigheten måste undvikas.

Utredningen finner klart, att därest angivna förutsättningar uppfyllas koloniverksamheten har sådana förtjänster att den bör understödjas av staten vid sidan av sommarvistelse i enskilda hem.

Statligt stöd åt koloniverksamheten.

Sådant stöd bör enligt befolkningsutredningens mening syfta till att åstadkomma både expansion av verksamheten genom nyanläggning av kolonier i den utsträckning som kan befinnas önskvärd och en i vissa fall behövlig standardförbättring av de redan existerande anläggningarna.

Utredningen konstaterar, att bidragsgivningen från allmänna arvsfonden till förmån för anordnande av kolonier för närvarande torde motsvara efterfrågan. Vid sådant förhållande finner utredningen icke anledning framlägga förslag till ändring av reglerna för anläggningsbidrag till kolonierna.

Utredningen finner önskvärt, att driftbidraget till kolonierna får en sådan utformning, att det dels kommer orter med mindre utvecklad koloniverksamhet och sämre förutsättningar för verksamhetens utbyggnad till godo, dels kommer sådana kommuner till godo, där behovet på grund av folktäthet, klimat o. s. v. är särskilt stort, dels möjliggör en önskvärd standardhöjning för den koloniverksamhet, som redan existerar, och dels erbjuder ett tillfredsställande stöd åt de s. k. specialkolonierna.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning äro emellertid erfarenheterna av ett statligt driftbidrags verkningar på koloniverksamhetens utveckling ännu alltför otillräckliga för att kunna bilda ett tillförlitligt underlag för konstruktionen av ett efter generella principer utgående driftbidrag. Utredningen anser det därför lämpligt och önskvärt, att möjligheter skapas för samlande av en rikare fond av erfarenheter av hur stödet åt koloniverksamheten lämpligen i framtiden bör utformas. Även övriga problem i samband med koloniverksamheten torde, sedan socialstyrelsen genom den 1 januari 1946 ikraftträdde revision av barnavårdsdagstiftningen satts i tillfälle att följa koloniverksamhetens utveckling, förväntas kunna inom en nära framtid belysas med ett omfattande material.

Utredningen föreslår, att bidragsgivningen till driften av kolonier tills vidare sker efter i stort sett samma principer som gällt för den sedan år 1943 bedrivna försöksverksamheten på området. Även med denna anordning borde driftbidraget kunna bli effektivt och efter behovet differentierat. Till närmare utformning av förslaget anför utredningen följande.

Verksamheten bör handhavas av socialstyrelsen. Vid fördelningen av för ändamålet tillgängliga medel bör styrelsen främst fästa avseende vid koloniansordnarnas ekonomiska situation, ortens behov av koloniverksamhet och koloniernas allmänna standard. Driftbidrag föreslås även komma att utgå till kolonier, som mottaga barn från ett större område, exempelvis ett län eller större delen av ett län. Driftbidraget bör utgå med visst belopp för vård dag. Kostnaderna för vård dag vid kolonierna torde i allmänhet variera mellan 2: 50 och 3 kronor. Utredningen har icke funnit sig böra föreslå någon undre gräns för driftbidraget, men utredningen anser sig böra förorda, att driftbidrag, då behovet är synnerligen stort, må utgå med högst 2 kronor per vård dag.

Vid övervägande av storleken av det belopp, som årligen i enlighet med förslaget bör ställas till socialstyrelsens förfogande att fördelas i form av

driftbidrag till kolonianordnarna, har utredningen utgått från dels det faktiska antalet vård dagar vid kolonierna sommaren 1944 — 1,3 miljoner — dels ett genomsnittligt bidrag av 1 krona för vård dag till samtliga kolonier. Statsverkets årliga kostnader skulle under sådana omständigheter komma att uppgå till omkring 1,3 miljoner kronor.

Tillsyn och kontroll av koloniverksamheten.

I 41 § barnvårdslagen enligt den 1 januari 1946 ikraftträd d ändrad lydelse göres åtskillnad i fråga om kontrollen vid upprättandet av å ena sidan barnhem och å andra sidan barnkolonier, varmed förstås barnvårdsanstalter för sluten vård och uppfostran av barn under sommaren eller eljest under viss begränsad del av året, och anstalter för halvöppen barnvård. Beträffande barnhem måste tillstånd att upprätta ett sådant sökas hos Konungen eller, efter Konungens bestämmande, hos socialstyrelsen, men beträffande kolonier och anstalter för halvöppen barnvård skall endast en anmälan göras hos socialstyrelsen samt hos barnvårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas, innan verksamheten första gången påbörjas. I motiveringen till denna åtskillnad mellan barnhem och kolonier synes tyngdpunkten vara förlagd till den ogynnsamma inverkan som ett koncessionstvång förmodas ha på de frivilliga krafter, som arbeta inom koloniverksamheten.

Enligt befolkningsutredningens mening äro vissa olägenheter förknippade med den anordning, som tillsynen av koloniverksamheten fått i 41 § barnvårdslagen. Även beträffande kolonierna synes nämligen anledning föreligga att såsom för barnhemmen uppställa kravet, att kolonierna i fråga om belägenhet, utrymme och inredning äro så beskaffade, att där intagna barn kunna erhålla tillfredsställande vård och uppfostran, ävensom att med hänsyn till ledning och personal trygghet finnes för koloniernas ändamålsenliga skötsel. Detta ger — framhåller utredningen — ett visst stöd för en lagändring i syfte att i fråga om koncessionstvång jämställa kolonierna med barnhemmen. Utredningen har emellertid avstått från att framlägga förslag om en sådan lagändring dels på grund av att utredningen om möjligt önskar undvika en byråkratisering av koloniverksamheten, dels på grund av att den önskvärda tillsynen och kontrollen över verksamheten i stort sett synes kunna åvägabringas genom att vid statsbidragsgivningen knyts vissa villkor beträffande koloniernas standard. Här om anför utredningen följande.

Beträffande anläggningsbidrag till kolonier får utredningen föreslå, att tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — skall granska och godkänna alla planer i fråga om kolonier, för vilka anläggningsbidrag sökas. Tillsynsmyndighetens godkännande bör enligt utredningens uppfattning vara ett oeftergivligt villkor för att statsbidrag skall kunna utgå. Vid granskningen av planerade anläggningar bör därvid främst tillses, att anläggningarna ha tillfredsställande belägenhet, utrymme, utrustning och standard i övrigt.

Vad angår driftbidragen bör enligt utredningens uppfattning tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — beträffande varje koloni, som i enlighet med utredningens förslag till organisation av driftbidragsgivningen till koloni-

verksamheten hos tillsynsmyndigheten ansöker om driftbidrag, företaga en ingående prövning av förhållandena vid kolonien i vad det gäller barnens vård och uppfostran, ledning, personal, lokalernas beskaffenhet och övriga förhållanden, som äro avgörande för att trygghet för verksamhetens bedrivande i lämpliga former skapas.

Utredningen förutsätter, att det övervägande flertalet kolonier komma att ansöka om driftbidrag och att i förekommande fall sådana förbättringar av koloniernas standard åvägabringas, som äro nödvändiga för att tillsynsmyndigheten skall medgiva driftbidrag. Beträffande kolonier, som av en eller annan anledning icke ansöka om driftbidrag, anser befolkningsutredningen det vara angeläget, att tillsynsmyndigheten även i dessa fall försäkras sig om att förhållandena vid kolonierna fylla angivna krav. Därest sådana kolonier erhålla fria resor, synes prövningen av koloniernas standard böra äga rum, då avgörandet av ansökan om fria resor sker. Koloni, som ej erhållit anläggningsbidrag, ej ansöker om driftbidrag och ej heller åtnjuter fria resor, bör enligt utredningens uppfattning dels bliva föremål för socialstyrelsens granskning i avseende på anläggningens allmänna standard vid det tillfälle, då jämlikt 41 § barnavårdslagen anmälan göres, att kolonien första gången trätt i verksamhet, och dels senare bliva föremål för en kontinuerlig kontroll av socialstyrelsen.

Yttranden över befolkningsutredningens förslag.

I anledning av vad befolkningsutredningen anför beträffande de allmänna fordringarna på barnkolonier framhålla *Stockholms stadsfullmäktige*, att det i fråga om kolonier för storstädernas barn i förskolåldern är ofrånkomligt att medgiva större förläggningar, därest nödvändiga betingelser i övrigt skola kunna uppfyllas, såsom närhet till storstaden, goda kommunikationer, fritt och ostört läge samt tillgång till skogsluft och bad. *Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* anser, att två eller flera enheter om 25—35 barn böra kunna sammanföras till en koloni under förutsättning att de hygieniska anordningarna äro tillfredsställande.

Vad angår förslaget till statligt stöd åt koloniverksamheten uttalar *svenska stadsförbundet*, att vid strävan att både utvidga och förbättra barnkolonierna arvsfondens medel icke äro tillräckliga för lämnande av anläggningsbidrag. *Stockholms stadsfullmäktige* finna särskilt statsanslag för ändamålet erforderligt. — I fråga om den föreslagna bidragsgivningen till driften uttalar *statskontoret*, att bidrag bör liksom hittills utgå med 1 krona för barn och dag med möjlighet för Kungl. Maj:t att, när skäl därtill föreligga, höja bidraget till 2 kronor. *Svenska stadsförbundet* anser, att driftbidraget bör bestämmas till visst minimibelopp för dag och att socialstyrelsen skall kunna höja bidraget. *Stockholms stadsfullmäktige* framhålla, att vid bidragsgivningen ortens behov av koloniverksamhet bör i främsta rummet beaktas. *Västerbottens läns landsting* och *drätselkammaren i Malmö* föreslå, att i synnerhet kolonier för barn i förskolåldern och kolonier, som drivas i anslutning till semesterhem, skola komma i åtnjutande av driftbidrag. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* förordar högre driftbidrag

till småbarnskolorna. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *länets barnavårdsförbund* uttala, att driftbidrag bör utgå även till höst- och vårkolonier, och *länsstyrelsen i Västmanlands län* finner det självklart, att driftbidrag skall kunna utgå även till vinterkolonier.

Utredningens förslag om tillsyn och kontroll av koloniverksamheten beröres i ett mindre antal yttranden. Sälunda anser *medicinalstyrelsen*, att central medicinsk kontroll av sommarkoloniernas standard är behövlig och att härför läkarsakkunskap bör knytas till socialstyrelsen. *Stockholms stadsfullmäktige* ifrågasätta, om icke tillstånd eller godkännande bör vara förutsättning för rätt att anordna barnkoloni. *Stadsfullmäktige i Göteborg* däremot motsätta sig bestämt kontrollåtgärder beträffande koloniverksamheten, vilka gå utöver de i barnavårdslagen bestämda, då sådana åtgärder skulle kunna förkväva det kommunala och enskilda initiativet. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *svenska stadsförbundet*.

Föredraganden.

I likhet med befolkningsutredningen finner jag, att koloniverksamheten bör vid sidan av barnens rekreativsvistelse i enskilda hem understödjas av staten. Det statliga stödet bör syfta till utbyggnad av koloniverksamheten i den omfattning som kan anses önskvärd och erforderlig standardförbättring av befintliga anläggningar. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning, att det bör anstå med en mera definitiv reglering av bidragsgivningen till koloniverksamheten, till dess ytterligare erfarenhet vunnits beträffande denna verksamhet. Utredningen föreslår, att behovet av bidrag till anordnande av kolonier alltjämt skall tillgodoses från allmänna arvsfonden och att bidragsgivningen till driften av kolonier skall anordnas såsom en fortsättning och utvidgning av den försöksverksamhet på området, som bedrivits sedan år 1943. Härvid tillämpade normer skola alltså enligt utredningens mening i huvudsak fortfarande gälla utom såtillvida, att driftbidraget i särskilda fall skall kunna utgå med högst 2 kronor mot tidigare högst 1 krona för barn och dag. Utredningens förslag i dessa delar biträdes av mig.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t förut denna dag med anledning av framställning av befolkningsutredningens socialpedagogiska delegation uppdragit åt skolöverstyrelsen att i samråd med socialstyrelsen verkställa utredning av frågan om vinterkoloniverksamhet för s. k. kontrollbarn. Därest det skulle visa sig angeläget att under nästa budgetår anordna av staten understödd och kontrollerad försöksverksamhet beträffande vinterkolonier, torde Kungl. Maj:t böra ha möjlighet att för ändamålet disponera det anslag, som må komma att anvisas för driftbidrag åt kolonier.

Vad angår befolkningsutredningens förslag om tillsyn och kontroll av koloniverksamheten synes detta innebära en lämplig avvägning mellan å ena sidan det allmännas krav på att koloniverksamheten bedrivs i betryggande

former och å andra sidan kolonianordnarnas intresse av att verksamheten medges så stor rörelsefrihet som möjligt.

Befolkningsutvecklingen kommer otvivelaktigt att inom några få år ställa oss inför problemet att bereda ett väsentligt större antal barn än för närvarande är fallet sommarvistelse på landet. Icke endast ekonomiska synpunkter utan även den redan nu fullt märkbara svårigheten att rekrytera lämplig personal till sommarkoloniverksamheten kommer därvid att aktualiseras. Jag har i detta sammanhang uppmärksammat de möjligheter feriebarnsverksamheten erbjuder för utplacering i enskilda hem av barn, vilka icke kunna bli delaktiga av familjesemester och icke heller kunna på annat sätt komma i åtnjutande av sommarvistelse på landet genom föräldrarnas förmedling. Därest urvalet av sommarhem sker med omsorg, torde sommarvistelse i feriehem vara ur barnens synpunkt fullt ut lika bra som kolonivistelse. Härtill kommer att feriebarnsverksamheten är betydligt mindre kostnadskrävande än koloniverksamheten och icke förorsakar några personalsvårigheter. Enligt min mening vore det därför lyckligt om jämsides med koloniverksamheten även andra vägar prövades. Möjligheten att anskaffa ett ökat antal feriehem torde därvid främst böra undersökas. Det kan emellertid knappast ifrågasättas att landsbygdens befolkning i större utsträckning än som för närvarande sker utan ersättning skall taga på sig arbete och kostnader för beredande av sommarvistelse för barnen. Ökade möjligheter för feriebarnsorganisationerna att betala inackorderingsavgifter för barnen torde vara ofrånkomliga, om man avser att åstadkomma någon mera betydande ökning av antalet feriehem. Hittills har stödet till feriebarnsverksamheten inskränkt sig till fria resor för barn och vårdare enligt samma regler som gällt för andra barn- och vårdarresor till enskilda hem. Förutsättning härför har varit, att feriebarnsinstitutionen i förväg godkänts av socialstyrelsen. Antalet godkända feriebarnsinstitutioner var sommaren 1945 endast 10. Rätt till fria resor av detta slag skall enligt vad jag i det föregående förordat alltjämt bestå. — Av det anförda torde framgå, att en utbyggnad av feriebarnsinstitutionen skulle vara ett värdefullt komplement till andra åtgärder för att i större omfattning bereda sommarvistelse för barn. Det kan därför ifrågasättas, om icke denna verksamhet i likhet med koloniverksamheten bör komma i åtnjutande av statligt stöd även i annan form än fria resor. Jag förordar, att på försök statsbidragsgivning till förmån för feriebarnsverksamhet anordnas under nästa budgetår. Denna bidragsgivning bör handhavas av socialstyrelsen. För ändamålet bör för nästa budgetår ett belopp av högst 100 000 kronor ställas till förfogande. Bidragen torde böra maximeras till 1 krona för barn och dag. Samma förutsättningar böra gälla för åtnjutande av bidrag som för rätt till fria resor, nämligen att socialstyrelsen finner verksamheten bedrivas på ett ur ekonomisk synpunkt godtagbart sätt och i betryggande former med hänsyn till sommarhemmets beskaffenhet och sättet för uttagningen av barnen.

Anslagsberäkning och hemställan.

Befolkningsutredningen beräknar kostnaderna under nästa budgetår för avgiftsfria resor för barn och vårdare i enlighet med utredningens förslag till sammanlagt 6 300 000 kronor. Av detta belopp hänföra sig 6 000 000 kronor till fria resor till enskilda hem efter en beräknad utnyttjandeintensitet av 30 %, 50 000 kronor till rabatterade resor för mödrar, som önska medfölja sina barn ehuru dessa kunna ansluta till gruppresa, och 250 000 kronor till fria resor för barn och personal vid kolonier. Då kravet på gruppresa enligt min mening icke längre bör vidhållas, kommer visserligen kostnaden för rabatterade resor att bortfalla men större kostnader att uppkomma beträffande de fria resorna för vårdare. Emellertid håller jag icke för sannolikt, att redan under nästa budgetår rätten till fria resor kommer att utnyttjas i den av befolkningsutredningen angivna omfattningen. Med hänsyn härtill uppskattar jag kostnaderna för ändamålet under nästa budgetår till 3 000 000 kronor. Under rubriken Fria resor för barn torde alltså bära äskas ett förslagsanslag å sistnämnda belopp.

Vad härefter angår kostnaderna för det av befolkningsutredningen framlagda och av mig i huvudsak biträdda förslaget till stöd åt husmoderssemestern torde av motsvarande skäl, som anförts vid behandlingen av kostnaderna för de fria barnresorna, utgifterna för fria resor för husmödrar till enskilda hem samt för husmödrar och personal till semesterhem kunna för nästa budgetår uppskattas till 400 000 respektive 100 000 kronor mot av utredningen angivna 685 000 respektive 160 000 kronor. Tidigare har jag framhållit, att statsbidragsgivningen till driften av semesterhem under nästa budgetår torde komma att få en relativt begränsad omfattning. Härför torde bära upp- tagas ett från 400 000 kronor enligt utredningens förslag till 100 000 kronor begränsat belopp. Jag har i det föregående förordat, att för stipendiegivning för underlättande av husmoderssemestern ett belopp av 500 000 kronor årligen skall ställas till förfogande. De sammanlagda kostnaderna för det statliga stödet åt husmoderssemestern under nästa budgetår skulle alltså kunna beräknas till $(400\,000 + 100\,000 + 100\,000 + 500\,000)$ 1 100 000 kronor. Till bestridande av dessa kostnader torde under rubriken Bidrag till husmoderssemestern ett förslagsanslag å detta belopp bära äskas.

Medelsbehovet för statsbidrag till driften av barnkolonier och till feriebarnsverksamhet torde för nästa budgetår kunna uppskattas till 1 000 000 kronor. Jag förordar, att för ändamålet under rubriken Bidrag till driften av barnkolonier m. m. anvisas ett reservationsanslag å detta belopp.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna de förslag till åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn som i det föregående framlagts,

dels medgiva, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer må utfärda de föreskrifter som kunna bliva erforderliga för genomförandet av de framlagda förslagen,

dels ock under femte huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa

till *Fria resor för barn* ett *förslagsanslag*
av kronor 3 000 000
till *Bidrag till husmoderssemestern* ett
förslagsanslag av kronor 1 100 000
och till *Bidrag till driften av barnkolonier m. m.* ett *reservationsanslag* av.... kronor 1 000 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hans Bergström.
